

Nemajetková ujma a povinné zmluvné poistenie

JUDr. Imrich Fekete, CSc.

Právnická fakulta UK

Slovenská kancelária poisťovateľov

Justičná akadémia SR

Omšenie, 7. a 8. 3. 2016

Rozsah poistného krytia alebo čo sa hradí z PZP

Jednotlivé druhy škôd, ktoré sú kryté PZP uvádza § 4 ZPZP. Ide o kogentnú právnu normu s taxatívnym výpočtom náhrad.

(2) Poistený má z poistenia zodpovednosti právo, aby poisťovateľ za neho nahradil poškodenému **uplatnené a preukázané nároky** na náhradu

a) **škody na zdraví a nákladov pri usmrtení,**

b) škody vzniknutej **poškodením, zničením, odcudzením alebo stratou vecí,**

c) účelne vynaložených **nákladov spojených s právnym zastúpením pri uplatňovaní nárokov** podľa písmen a), b) a d) ZPZP, ak poisťovateľ nesplnil povinnosti uvedené v § 11 ods. 6 písm. a) alebo písm. b) ZPZP alebo poisťovateľ neoprávnene odmietol poskytnúť poistné plnenie, alebo neoprávnene krátil poskytnuté poistné plnenie,

d) **ušlého zisku.**

(3) Poistený má z poistenia zodpovednosti právo, aby poisťovateľ za neho nahradil príslušným subjektom uplatnené, preukázané a vyplatené náklady zdravotnej starostlivosti, nemocenské dávky, dávky nemocenského zabezpečenia, úrazové dávky, dávky úrazového zabezpečenia, dôchodkové dávky, dávky výsluhového zabezpečenia a dôchodky starobného dôchodkového sporenia, ak poistený je povinný ich nahradiť týmto subjektom.

Slovenské súkromné právo vychádza z tzv. **užšej koncepcie vymedzenia pojmu „škoda“**. To sa týka aj pojmu „škoda na zdraví“, ktorý uvádza § 4 ods. 2 ZPZP. Napr. v učebnici Lazar a kol.: Občianske právo hmotné. 2. diel. (2010), s. 325: „Pri ujme spôsobenej na zdraví alebo živote osoby sa uhrádzajú: bolesti a sťaženie spol. uplatnenia, strata na zárobku, strata na dôchodku, jednorazové vyrovnanie, účelne vynaložené náklady spojené s liečením, pozostalostná úrazová renta a primerané náklady pohrebu.“

Záver: Jednotlivé náhrady uvedené v § 4 ods. 2 ZPZP, ktoré sa hradia poškodeným osobám pri ujme na zdraví alebo pri usmrtení, sú v zákone určené taxatívne a ani súd nie je oprávnený tento výpočet svojvoľne rozširovať.

Je rozsah poistného krytia podľa § 4 ods. 2 ZPZP dostatočne jasný?

Základné druhy náhrad z PZP, ktoré sú uvedené v § 4 ods. 2 ZPZP, konkretizuje Občiansky zákonník. Náhradu bolestného a sťaženie spoločenského uplatnenia zákon č. 437/2004 Z. z. Ani prostredníctvom rozhodovacej praxe súdov nemožno túto zákonnú úpravu meniť alebo dopĺňať. Ako príklad svojvoľného výkladu pojmu „bolestné a sťaženie spoločenského uplatnenia“ v súdnej praxi možno uviesť rozhodnutie súdu, ktorý pod tento pojem zahrnul aj tzv. duševné útrapy. **Ro NS SR z 28. 5. 2014, sp. zn. 7 Cdo 65/2013:**

„ Podľa § 4 ods. 1 a 2 zákona č. 437/2004 Z. z. náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia sa poskytuje jednorazovo; musí byť primeraná povahe následkov a ich predpokladanému vývoju, a to v rozsahu, v akom sú obmedzené možnosti poškodeného uplatniť sa v živote a v spoločnosti. Náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia sa poskytuje na základe lekárskeho posudku (§ 7 a 8). Sadzby bodového hodnotenia za sťaženie spoločenského uplatnenia sú ustanovené v prílohe č. 1 v II. a IV. časti.

Z citovaných ustanovení zákona č. 437/2004 Z. z. podľa dovolacieho súdu jednoznačne vyplýva, že **zmyslom náhrady za bolesť a za sťaženie spoločenského uplatnenia je poskytnúť peňažnú náhradu za ujmu spôsobenú zásahom do telesnej integrity fyzickej osoby.** Z nich, ani zo zásad na hodnotenie bolesti (§ 9 zákona č. 437/2004 Z. z.), zásad na hodnotenie sťaženia spoločenského uplatnenia (§ 10 zákona č. 437/2004 Z. z.), ale ani zo sadzieb bodového ohodnotenia (príloha 1. zákona č. 437/2004 Z. z.) **nie je možné vyvodit', že by sa náhrada za bolesť a za sťaženie spoločenského uplatnenia poskytovali za ujmu, ktorá premieta do psychickej sféry fyzickej osoby a do jej postavenia v spoločnosti (podľa odvolacieho súdu „i ochranu dôstojnosti osoby dotknutej neoprávneným zásahom i práva na súkromný a rodinný život“).**

Úprava náhrady za bolesť a za sťaženie spoločenského uplatnenia v zákone č. 437/2004 Z. z. je iná než vo vyhláske MZ ČR o odškodnení bolesti a sťaženia spoločenského uplatnenia, účinné do 31. decembra 2013, podľa ktorej za bolesť sa považovalo každé telesné a „*duševné strádanie*“ spôsobené škodou na zdraví. Dovolací súd robí túto poznámku z dôvodu, že je evidentné, že odvolací súd pri svojich záveroch vychádza z rozhodnutí súdov v ČR.“

Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých z PZP

Novým fenoménom sa v slovenskom súdnictve stali žaloby na náhradu nemajetkovej ujmy osôb, ktorým pri dopravnej nehode zomrela blízka osoba.

Pozostalí žalujú pôvodcu zásahu do ich práva na súkromie (ako súčasti osobnostného práva podľa § 11 OZ), pretože v dôsledku jeho konania došlo k úmrtiu im blízkej osoby.

Nároky pozostalých sa opierajú o ustanovenie § 13 ods. 2 OZ, ktoré od r. 1990 umožňuje priznať žalobcovi náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch.

Žaloby pozostalých sa postupne personálne rozširovali z priameho pôvodcu zásadu (pri DN vodič) na vlastníkov dopravných prostriedkov (pozri § 427 OZ). Priama zodpovednosť týchto osôb za spôsobenú nemajetkovú ujmu uznala aj judikatúra.

Od r. 2010 badať pokusy rozšíriť žaloby na náhradu nemajetkovej ujmy na poisťovne, u ktorých bolo MV spôsobujúce ujmu poistené PZP. Nároky na náhradu škody voči poisťovniam súdy až do konca r. 2013 zamietali pre nedostatok pasívnej vecnej legitímácie. Súdna prax vychádzala najmä z uznesenia NS SR z 20. 4. 2011, sp. zn. 4 Cdo 168/2009, ktoré odmietlo stotožňovanie nemajetkovej ujmy s pojmom „škoda na zdraví“.

V dôsledku rozsudku ESD z 24. 10. 2013 vo veci Haasová/Petrík, Holingová, sp. zn. C-22/12 sa časť súdov začala prikláňať k názoru, že nároky na náhradu nemajetkovej ujmy osobám blízkym obeti dopravnej nehody možno voči poisťovniam priznávať, a to napriek tomu, že takýto záver z citovaného rozsudku vôbec nevyplýva.

V r. 2015 vznikla na Slovensku paradoxná situácia, keď časť súdov nároky žalobcov voči poisťovni priznáva a ďalšia časť nie.

Musíme preto posúdiť otázku, či v dôsledku vydania rozsudku ESD vo veci Haasová došlo v SR k zmene právneho stavu alebo nie a ktoré rozsudky súdov možno považovať za správne a ktoré nie.

Kauza Haasová versus Petřík/Holingerová

Stručná chronológia kauzy: Smrteľná DN na území ČR 7. 8. 2008: zrážka MV evidovaného na území ČR a MV evidovaného na území SR V slovenskom MV zomrel spolujazdec – občan SR: zanechal vdovu a dve deti. Miesto nehody bolo v ČR, pričom došlo k zrážke dvoch MV registrovaných v dvoch rôznych štátoch. Na určenie rozhodného práva sa v takom prípade použije Haagský dohovor, ktorého signatárom je ČR a SR.

Podľa vyhlášky č. 130/1976 Zb. o práve použiteľnom na dopravné nehody (Haagsky dohovor) sa na zodpovednosť prevádzateľa MV za škodu aplikuje český OZ.

Vdova a deti dostali odškodnenie od poisťovne českého škodcu podľa českého práva (§ 444 ods. 3 vtedy platného českého OZ: každý dostal v prepočte po cca 10.000 eur).

Žalobu vdovy voči vodičovi (Petřík) a prevádzateľovi (Holingerová) Okresný súd Vranov n/T prijal a namiesto toho, aby vo vec posúdil podľa českého práva použiteľného na danú vec, rozhodoval podľa slovenského práva a žalobcom priznal z titulu nemajetkovej ujmy ďalších 15.000 Eur.

Žalobcom sa aj to mánilo a podali odvolanie na Krajský súd Prešov. KS poslal na ESD prejudiciálnu otázku dňa 17. 2. 2012 (text je na ďalšej strane).

Predložená prejudiciálna otázka vyvoláva pochybnosti, pretože sa týkala veci, keď slovenské súdy mali materiálnoprávne rozhodovať podľa českého práva, ale v skutočnosti postupovali podľa slovenského práva. Obsahom prejudiciálnej otázky bol odkaz na českú a zároveň na slovenskú právnu úpravu, hoci ide o dva samostatné právne systémy a nároky pozostalých podľa českej úpravy boli dané výslovnou právnou úpravou. V ČR totiž zákonodarca zákonom č. 47/2004 Zb. zahrnul pod rozsah náhrady škody aj nemajetkovú ujmu pozostalých (§ 444 ods. 3 českého OZ). Odkaz na slovenské právo za situácie, keď rozhodným právom použiteľným na daný prípad mal byť český právny poriadok je nepochopiteľný a vyvoláva viaceré otázky.

Prejudiciálna otázka KS v Prešove vo veci Haasová

Prejudiciálna otázka KS v Prešove:

„Má sa článok 1 ods. 1 smernice Rady 90/232 EHS zo 14. mája 1990 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel (1) v spojení s čl. 3 ods. 1 smernice 72/166 EHS (2) vykladať tak, že mu odporuje vnútroštátna právna úprava (akou je právna úprava vyplývajúca z § 4 zákona č. 381/2001 Z. z. o povinnom zmluvnom poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla a § 6 zákona č. 168/1999 Sb. o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla), podľa ktorej zodpovednosť za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla nepokrýva nemajetkovú ujmu vyjadrenú v peňažnej forme, spôsobenú pozostalým po obetiach dopravnej nehody spôsobenej prevádzkou motorového vozidla?

Takto položená prejudiciálna otázka vyvoláva pochybnosti, pretože ⇒

- ☞ paradoxne žiadna **poistovňa nebola v danom spore účastníkom sporu**, a preto otázka poistného krytia z povinného zmluvného poistenia bola absolútne nenáležitá,
- ☞ na právne posúdenie nárokov všetkých poškodených osôb sa podľa vyššie uvedeného Haagskeho dohovoru **nevzťahovalo slovenské právo** a teda neprichádzala do úvahy aplikácia ani výklad zákona č. 381/2001 Z. z. o povinnom zmluvnom poistení,
- ☞ vyššie **citované smernice neriešia ani riešiť nemôžu spôsob a rozsah odškodňovanie obetí dopravných nehôd**. To je zatiaľ v kompetencii každého členského štátu EU. Slovenský súd bol tak oprávnený sa ESD iba opýtať, či SR riadne transponovala citované články smerníc o PZP do svojho právneho poriadku, resp. či zákon č. 381/2001 Z. z. bezdôvodne nevyklučuje z poistného krytia niektoré druhy náhrad, ktoré sú obsahom vnútroštátneho práva (v SR Občiansky zákonník z r. 1964).

Rozsudok ESD vo veci Haasová C-22/12

„Článok 3 ods. 1 smernice Rady 72/166/EHS z 24. apríla 1972 ..., článok 1 ods. 1 a 2 druhej smernice Rady 84/5/EHS z 30. decembra 1983 ... zmenenej a doplnenej smernicou 2005/14/ES a článok 1 prvý odsek tretej smernice Rady 90/232/EHS zo 14. mája 1990... sa majú vykladať v tom zmysle, že povinné poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla má pokrývať aj náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravnej nehode, ak jej náhradu na základe zodpovednosti poisteného za škodu upravuje vnútroštátne právo uplatniteľné v spore vo veci samej.“

Názor niektorých sudcov, že vyššie uvedený výrok rozsudku je výsledkom zlého prekladu textu je zavádzajúci, pretože ako jazyk, v ktorom sa vo veci konalo (t. j. oficiálny jazyk) sa pri tomto rozsudku uvádza slovenčina. Napokon i slovenský text rozsudku sa plne kryje s anglickým prekladom, ktorý pripájam.

Article 3(1) of Council Directive 72/166/EEC of 24 April 1972 on the approximation of the laws of the Member States relating to insurance against civil liability in respect of the use of motor vehicles, and to the enforcement of the obligation to insure against such liability, Article 1(1) and (2) of Second Council Directive 84/5/EEC of 30 December 1983 on the approximation of the laws of the Member States relating to insurance against civil liability in respect of the use of motor vehicles, as amended by Directive 2005/14/EC of the European Parliament and of the Council of 11 May 2005, and Article 1(1) of Third Council Directive 90/232/EEC of 14 May 1990 on the approximation of the laws of the Member States relating to insurance against civil liability in respect of the use of motor vehicles must be interpreted as meaning that compulsory insurance against civil liability in respect of the use of motor vehicles must cover compensation for non-material damage suffered by the next of kin of the deceased victims of a road traffic accident, in so far as such compensation is provided for as part of the civil liability of the insured party under the national law applicable in the dispute in the main proceedings.

Formálna analýza rozsudku C-22/12

Formálna analýza textu uvedeného rozsudku vedie k týmto poznatkom:

1. Rozsudok ESD C-22/12 zaväzuje slovenský súd, aby v konaní na náhradu škody skúmal, či vnútroštátne právo priznáva poškodeným osobám právo na náhradu nemajetkovej ujmy a či právo zahrnuté do rozsahu PZP.
2. Z uvedeného rozsudku poisťovni explicitne nevyplýva povinnosť hradiť nemajetkovú ujmu pozostalých ani oprávnenie vnútroštátneho (slovenského) súdu, aby priznal takúto náhradu bez toho, aby vec posúdil a rozhodol na základe vnútroštátneho právneho predpisu, t. j. právneho poriadku SR.
3. Rozsudok priamo nespĺnomocňuje slovenský súd, aby v konaní vo veci samej sám vykladal obsah smerníc PZP, ale aby na danú vec aplikoval vnútroštátne právo, t. j. právny poriadok SR.
4. Ak by súd rozhodol vo veci bez toho, aby skúmal obsah vnútroštátneho práva použiteľného vo veci samej iba s odkazom na rozsudok Haasová, bolo by jeho právne posúdenie veci povrchné a formálne a v konečnom dôsledku i zmätočné.

Čo teda vyplýva z obsahu rozsudku ESD C 22/12

- ❑ **Odškodňovacie právo vrátane náhrady nemajetkovej ujmy nie je predmetom európskeho (unijného) práva, pretože táto problematika spadá do právomoci členského štátu; harmonizácia právnych úprav o spôsobe a rozsahu náhrady škody nebola doteraz vykonaná.**
- ❑ **Harmonizácia právnych úprav členských štátov EU v predmetnej oblasti bola vykonaná iba v rozsahu poistného krytia v tom zmysle, že z PZP nemožno vylučovať či redukovať také nároky poškodených, ktoré im vyplývajú z národnej občianskoprávnej úpravy zodpovednosti za škodu.**
- ❑ **Vyššie uvedené vyplýva aj z rozsudku C-22/12, keď ESD podmienil náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám výslovnou vnútroštátnou právnou úpravou.**
- ❑ **Národnú úpravu nárokov poškodených na náhradu škody upravuje v SR šiesta časť Obč. zák.: „Spôsob a rozsah náhrady“ (§ 442 a nasl. OZ); nemajetková ujma tu nie je upravená.**
- ❑ **Z doslovného znenia ustanovenia § 4 ods. 2 písm. a) zákona č. 381/2001 Zb. o PZP vyplýva, že toto poistenie nepokrýva uvedený druh nemajetkovej ujmy, ale kryje iba „škodu na zdraví“, pričom škodu na zdraví a nároky spôsobené zásahom do osobnostných práv Obč. zák. systematicky a obsahovo od seba oddeľuje.**
- ❑ **Smernice ES/EÚ upravujúce PZP ako sekundárne európske právo nemajú priamy, ani subsidiárny účinok (až na niektoré výnimky) na národnú právnú úpravu odškodňovania obetí dopravných nehôd a zaväzujú iba členské štáty; smernicu EÚ nemôže slovenský súd priamo aplikovať na FO a PO.**
- ❑ **ESD nekonštatoval v citovanom rozsudku, že ustanovenie § 4 ods. 2 písm. a) zákona č. 381/2001 Zb. o PZP je v rozpore s niektorou zo smerníc upravujúcich PZP.**
- ❑ **V SR platí princíp písaného, nie sudcovského práva. Právne predpisy nemožno ani na základe eurokonformného výkladu vykladať spôsobom contra legem.**

Závery vyplývajúce z analýzy rozsudku C-22/12

Súkromné deliktuálne právo členského štátu EU, pokiaľ sa neprieči právu EÚ, je oprávnený vykladať iba národný súd, ktorý je povinný vychádzať z platnej právnej úpravy danej zákonom č. 381/2001 Zb. a Občianskym zákonníkom. Z právnej úpravy de lege lata vyplýva, že:

☞ Treba rozlišovať medzi právnou úpravou PZP na jednej strane a hmotným odškodňovacím právom na druhej strane. Zákon o PZP vymedzuje rozsah poistného krytia s odkazom na Občiansky zákonník vrátane taxatívneho výpočtu jednotlivých druhov náhrad, ktoré sa poskytujú z PZP (pozri § 4 ods. 2 ZPZP).

☞ právna úprava SR v § 16 OZ výslovne a jednoznačne rozlišuje medzi škodou a ujmom spôsobenou zásahom do osobnostného práva (škodou sa rozumie majetková a nemajetková ujma upravená v šiestej časti Obč. zák. a nemajetkovou ujmom spôsobenou zásahom do osobnostných práv je ujma uvedená v § 13 ods. 2 OZ),

☞ podľa **kogentnej právnej normy** § 4 ods. 2 písm. a) zákona č. 381/2001 Z. z. sa z PZP hradí okrem iného **škoda na zdraví** (to čo považuje platná legislatíva za škodu na zdraví je uvedené v § 444 a nasl. OZ); za takú škodu sa nepovažuje nemajetková ujma spôsobená zásahom do práv uvedených v § 11 a nasl. OZ,

☞ podľa platnej úpravy a názoru doktríny platí v slovenskom deliktuálnom práve **princíp adekvátnej príčinnej súvislosti**, t. j. škodca zodpovedá iba za škodu, ktorá je priamym výsledkom jeho protiprávneho konania; tzv. nepriama škoda alebo škoda tretej osoby sa zásadne nenahrádza (preto okrem iného sa z PZP nehradí napr. nárok na náhradu škody tretej osoby, ktorá v dôsledku úľakovej reakcie na zrážku dvoch MV dostane infarkt alebo napr. za robotníka z lešenia ako dôsledok úľakovej reakcie na zrážku dvoch MV hoci aj v jeho tesnej blízkosti). **Tretím osobám, ktoré sa na nehode nezúčastnili možno odškodnenie priznať iba na základe výslovnej právnej úpravy** (pozri § 449 OZ, ak ide o náhradu nákladov na liečenie alebo trovy pohrebu).

Rozhodovacia prax súdov po vydaní rozsudku vo veci Haasová

K dnešnému dňu je v SR podaných vyše 300 žalôb. Súdny priznali doteraz náhradu poškodeným voči poisťovniam v 27 prípadoch a v 28 prípadoch žaloby zamietli.

Pokiaľ ide o obsah týchto súdnych rozhodnutí, najdôkladnejšie sú odôvodňované rozhodnutia, ktorými boli návrhy žalobcov zamietnuté. Odôvodnenie väčšiny súdnych rozhodnutí, ktorými bolo právo poškodených na náhradu nemajetkovej ujmy voči poisťovni priznané, sú formálne a chýba v nich hlbšie zdôvodnenie právneho základu rozhodnutia a konfrontácia s vnútroštátnou úpravou. Súdny sa v nich pokúšajú vykladať smernice EU o PZP ta, aby sa vyhli konfrontácii s uznesením NS SR sp. zn. 4 Cdo 168/2009.

Odôvodnenia súdnych rozhodnutí, ktorými bolo žalobcom priznané právo na náhradu nemajetkovej ujmy sa opierajú o tieto argumenty:

- povinnosť poisťovne hrať nemajetkovú ujmu priamo vyplýva z rozsudku ESD vo veci Haasová, pričom súd sa vôbec nevyjadril k vzťahu medzi zákonom č. 381/2001 Z. z., Občianskym zákonníkom a unijným právom,**
- povinnosť poisťovne hrať nemajetkovú ujmu vyplýva z eurokonformného výkladu smerníc EU, ktoré sa týkajú PZP a v nadväznosti na to aj zo zákona č. 381/2001 Z. z.,**
- v pojme „škoda na zdraví“ je zahrnutá aj nemajetková ujma pozostalých po obeti DN, pričom súd odmietol konfrontovať svoje tvrdenie s uznesením NS SR sp. zn. 4 Cdo 168/2009 a pod.**

Skôr než sa vyjadrím k vyššie uvedeným argumentom, poukážem na nedávno vydané uznesenie ÚS SR, sp. zn. I. ÚS 206/2015-25 z 29. 4. 2015, v ktorom síce ústavný súd ústavnú sťažnosť neprijal, ale ku ktorému pripojil zaujímavý názor sudca tohto súdu JUDr. Ľalík.

Uznesenie Ústavného súdu SR I. ÚS 206/2015

ÚS SR mal podľa názoru sudcu ÚS SR JUDr. Lálíka sťažnosť prijať na ďalšie konanie a mal dať odpoveď na **nasledujúce relevantné otázky**, a to na:

- „*precedenčnú (ne) záväznosť rozhodnutí najvyššieho súdu v obdobnej veci (4 Cdo 168/2009, ale aj 4 Cdo 139/2011) vo vzťahu ku krajskému súdu,*
- *na záväznosť smerníc (priamy účinok) Európskej únie, ktoré sa zaoberajú poistením zodpovednosti za škodu spôsobenú motorovými vozidlami, na právnické a fyzické osoby členského štátu v prípade, keď ich štát neimplementuje riadnym spôsobom do svojho vnútorného právneho poriadku (porov. vec Marshall, C152/ 84 a pod.),*
- *na možnosti všeobecného súdu rozšíriť poistné krytie nad rámec platného vnútroštátneho predpisu a pod.*

Podľa môjho názoru slovenská právna úprava zatiaľ v predmetnej veci dôsledne rozlišuje medzi škodou podľa § 420 a nasl. OZ a nemajetkovou ujmom podľa § 11 a nasl. OZ, takže z hľadiska odškodniteľnosti ujmy poisťovateľom by to mala rešpektovať aj súdna prax dovtedy, kým sa nezmení rozsah existujúceho zákonného poistenia, do ktorého by sa expresis verbis zahrnula aj náhrada nemajetkovej ujmy, alebo kým sa k danej veci nevyjadrí Súdny dvor EÚ

Povinnosť eurokonformného výkladu sa síce týka všetkých ustanovení vnútroštátnych právnych predpisov a je obmedzená všeobecnými právnymi zásadami, hlavne zásadou právnej istoty a zásadou zákazu retroaktivity, ale nemôže slúžiť ako základ pre výklad vnútroštátneho práva contra legem“.

Odpoveď na uvedené otázky môže dať aj nám návod, ako by sa mali žaloby na náhradu nemajetkovej ujmy voči poisťovňam vykonávajúcim PZP posudzovať v súdnej praxi.

Prvá otázka: je rozsudok ESD vo veci Haasová pre súdy záväzný?

Vo všeobecnosti platí, že rozsudky ESD, ak sa týkajú výkladu európskeho práva, je slovenský súd povinný rešpektovať. Pokiaľ ide o rozsudok C-22/12, ESD v ňom však nepovedal, že nemajetková ujma je krytá PZP ani ti urobiť nemohol. Rozhodol by totiž priamo o subjektívnom práve fyzickej osoby, ktorá bola účastníkom sporu.

ESD by mohol SR (štátu, ktorý mal správne a v celom rozsahu implementovať dotknutú smernicu) vytknúť iba to, že nesprávne alebo neúplne implementoval smernicu, ktorá sa týka PZP.

Čo teda povedal ESD vo veci Haasová ? Odpoveď je jasná: akúkoľvek škodu z PZP je poisťovňa povinná hrať, ale iba vtedy, ak je jej náhrada výslovne daná právnym poriadkom SR. Rozsudok ESD teda priamo nespĺnomocnil súd, aby vyložil znenie dotknutej smernice a na základe toho rozhodol, či sa nemajetková ujma bude hrať alebo nie.

Pokiaľ ide o samotnú kompetenciu ESD konať a rozhodnúť vo veciach PZP, tá môže byť dvojaká:

- 1. ESD mohol povedať, že zákon č. 381/2001 Z. z. (jeho konkrétne ustanovenie) je rozpore s konkrétnym ustanovením smernice o PZP (v takom prípade je potrebné vykonať novelizáciu zákona a dotknuté osoby majú právo na náhradu škody voči štátu, ktorý nevykonal implementáciu smernice riadne a včas) alebo**
- 2. povedať, že zákon č. 381/2001 Z. z. vylučuje alebo obmedzuje z poistenia náhradu škody, ktorú národný zákonodarca prikazuje odškodňovať u obetí dopravných nehôd (takto rozhodol ESD už vo viacerých prípadoch).**

Môže teda slovenský súd vyvodzovať pojem „škoda“ z odôvodnenia rozsudku vo veci Haasová s odkazom na smernice v ňom citované bez toho, aby nerešpektoval platnú právnu úpravu v SR? Myslím si, že nie. Prečo? Lebo náhrada škody, spôsob a rozsah jej náhrady je vecou národného práva. Smernice o PZP nie sú súčasťou nášho právneho poriadku (nemajú priamy účinok) môže ich vykladať iba ESD. Ak by tomu nebola tak, bol by ESD ako orgán zbytočný a potom by sa ani KS v Prešove nemusel obrátiť na ESD vyššie uvedenou prejudiciálnou otázkou.

Druhá otázka: je možný eurokonformný výklad odškodňovacieho práva?

Súdy v rozsudkoch, v ktorých priznali náhradu nemajetkovej ujmy voči poisťovni sa odvolávajú na eurokonformný výklad, pričom tento pojem nie je v rozsudku vysvetlený a nie je daná žiadna odvolávka. **Vieme, čo je to eurokonformný výklad?**

Zjednodušene: eurokonformný výklad je výklad vnútroštátneho práva v súlade s európskym (unijným) právom. Slovenský súd je oprávnený eurokonformne vykladať slovenský právny predpis vtedy, ak vnútroštátny predpis je v rozpore s európskym alebo ak vnútroštátny predpis nemá výslovnú úpravu a daná vec je predmetom úpravy európskeho práva. Ak tomu tak nie je, **nesmie slovenský súd „eurokonformne“ vykladať vnútroštátny právny predpis contra legem!**

Eurokonformne možno vykladať unijné právo iba vo vzťahu k vnútroštátnemu právu. Predmetom unijného práva nie je právna úprava náhrady škody. To si reguluje každý členský štát autonómne sám. Takýmto spôsobom možno v praxi vykladať súlad vnútroštátneho práva s nariadeniami a smernicami EU. Trochu teórie ⇨

„Das [EU-Recht](#) hat Vorrang vor dem nationalen Recht der 28 [Mitgliedstaaten](#). Dieser Vorrang ist vom Europäischen Gerichtshof gewohnheitsrechtlich anerkannt. Aus dem Vorrang des überstaatlichen Unionsrechts folgt die Verpflichtung aller Organe der Mitgliedstaaten, d. h. vor allem der Gerichte und Behörden, nationales Recht im Sinne der Vorgaben des EU-Rechts, also unionskonform auszulegen. Da die meisten EU-rechtlichen Vorgaben in Richtlinien der [Europäischen Gemeinschaft](#) und deren Rechtsnachfolgerin, der [Europäischen Union](#), zu finden sind, lässt sich auch der Ausdruck richtlinienkonforme Auslegung verwenden. Beispiele: Deutsche Gerichte haben deutsche Verbraucherschutz- und Arbeitnehmerschutzgesetze so auszulegen, dass Sinn und Zweck der EU-Richtlinien auf diesen Gebieten verwirklicht werden“.

Najjednoduchšia a **najjednoduchšia** z prameňov komunitárneho práva je **aplikácia nariadení** prípadne niektorých rozhodnutí, ktoré sú vždy priamo aplikovateľné.

Naopak **najkomplikovanejšia** je **aplikácia smerníc**, ktoré sú priamo aplikovateľné len za súčasného splnenia viacerých podmienok.

Vnútroštátny orgán aplikácie práva sa má vždy **usilovať o eurokonformný výklad vnútroštátneho práva** (t. j. výklad v súlade s komunitárnym právom) a priamu aplikáciu komunitárneho práva má použiť len v prípade, ak eurokonformný výklad vnútroštátneho práva nie je možný.

Čo teda znamená eurokonformný výklad smerní o PZP?

ZHRNUTIE:

Eurokonformný výklad sa môže týkať iba vzťahu európskeho (rozumej unijného) a vnútroštátneho práva. Unijné právo otázku náhrady škody, jeho druhy a formy a výšku náhrady škody nerieši: európsky civilný kódex nebol doteraz vydaný.

Judikatúra Súdneho dvora rozlišuje **dve možnosti aplikácie smerníc:**

a) nepriama aplikácia smernice **na účely interpretácie vnútroštátneho práva**, ktorá bez ohľadu na priamy účinok smernice umožňuje účastníkovi konania žiadať, aby **súdny alebo správny orgán vykladal vnútroštátne právo v súlade s ustanoveniami a cieľmi smernice** (tzv. eurokonformný výklad)

b) priama aplikácia, ktorá **vychádza z priameho účinku smernice** a na základe ktorej fyzickej alebo právnickej osobe resp. členskému štátu **vyplývajú priamo zo smernice konkrétne práva resp. povinnosti**.

Pozri k tomu článok: *Martin Timcsák a Jana Bajtošová: Analýza účinkov rozhodnutia Súdneho dvora EÚ vo veci Haasová na aktuálnu súdnu prax, Biatec, 2015, č. 10.*

Z uvedeného vyplýva, že eurokonformný výklad je možný iba vo vzťahu k vnútroštátnej úprave. Aj z rozsudku Haasová (C-22/12) vyplýva, že vo veci náhrady škody je súd povinný vychádzať z „vnútroštátneho práva uplatniteľného v spore vo veci samej“. Cieľom smerníc ESD nie je upraviť spôsob a rozsah náhrady poškodených osôb. Možno poukázať na rozsudok ESD vo veci Marques Almeida, C-300/10. ESD v ňom vysvetlil, že z cieľa (aj v napadnutom rozsudku citovanej) prvej, druhej a tretej motorovej smernice, ako aj z ich znenia vyplýva, že zámerom smerníc nie je harmonizácia režimov zodpovednosti za škodu v členských štátoch a podľa súčasného stavu právneho poriadku EÚ sú členské štáty stále oprávnené autonómne upraviť režim zodpovednosti za škodu, ktorý sa uplatňuje na dopravné nehody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel.

Upravujú smernice o PZP spôsob a rozsah náhrady škody?

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/103/ES zo 16. septembra 2009 o poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel v čl. 3 zaväzuje členské štáty **k prijatiu vhodných opatrení, aby zabezpečili, že poistná zmluva pokrýva podľa právnych predpisov platných v členských štátoch akúkoľvek škodu, ktorá je spôsobená na území týchto štátov, pričom toto poistenie má povinne pokrývať škodu na majetku, ako aj ujmy na zdraví. Smernica pojem škoda nedefinuje.** Z uvedeného ustanovenia Smernice však jednoznačne vyplýva, že záujmom spoločenstva pri tejto právnej úprave bolo obligatórne kryť poistením všetky majetkové škody a škody na zdraví, čo bolo do nášho vnútroštátneho práva (a to konkrétne ust. § 4 ods. 2 písm. a) a b) ZPZP) aj transponované.

Kancelária zástupcu SR pred súdmi EÚ vo svojom vyjadrení z 29. 3. 2012, č. 00178/Os/2012/AC z 29. marca 2012) uviedla: „SR v celom rozsahu a miestami aj nad rámec európskeho práva transponovala všetky smernice ES/EÚ, ktoré sa týkajú povinného zmluvného poistenia“.

Na záver kancelária uviedla: „Právny rámec EÚ týkajúci sa poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel sa má vykladať tak, že nevyžaduje, aby rozsah poistného krytia zahŕňal aj náhradu nemajetkovej ujmy, ktorú utrpeli pozostalí po obeti dopravnej nehody v dôsledku zásahu do ich osobnostných práv.“

Ak má súd pochybnosti o účele zákona č. 381/2001 Z. z., môže sa obrátiť na Ministerstvo financií SR, ktoré môže podať autentický výklad ustanovenia § 4 ods. 2 písm. a) ZPZP, t. j. či náhrada škody na zdraví zahŕňa aj náhradu nemajetkovej ujmy pozostalých.

Tretia otázka: je nemajetková ujma škodou na zdraví?

Podľa § 4 ods. 2 písm. a) ZPZP sa z PZP hradí „škoda na zdraví“. To, čo zákonodarca považuje za škodu na zdraví, je uvedené v šiestej časti OZ (§ 443 až 449a). **Dôvodová správa k pôvodnému zneniu zákona č. 40/1964 Zb. k § 444 uvádza** „Pri škodách spôsobených na zdraví sa uhradzuje strata na zárobku, odškodňujú bolesti poškodeného a sťaženie jeho spoločenského uplatnenia a poskytuje sa úhrada nákladov spojených s liečením.“ **Náhrada nemajtkovej ujmy v peniazoch bola u nás zavedená v ustanovení § 13 ods. 2 OZ až v r. 1990 bez toho, aby došlo k zmene ustanovení § 443 a nasl. OZ.**

ZPZP v § 4 ods. 2 taxatívne vypočítava nároky, ktoré podliehajú poisťnému krytiu. Medzi týmito taxatívne určenými nárokmi nie je uvedená nemajetková ujma pozostalých po účastníkovi dopravnej nehody. Ide kogentnú právnu normu. Preto ani na základe analógie nemožno pojem „škoda na zdraví“ rozširovať na nemajetkovú ujmu, ktorá je systematicky zaradená do prvej časti OZ.

Uplatnenie nároku v zmysle § 13 OZ logicky a systematicky nespadá pod úpravu náhrady škody a spadá pod právne prostriedky na ochranu práv na ochranu osobnosti. V tomto prípade právo na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch predstavuje peňažnú satisfakciu, nie náhradu škody. Základným znakom je aj to, že predpokladaná ujma sa nedá nijako preukázať, a je vecou voľnej úvahy, ktorá sa neurčuje svojvoľne, ale súd prihliada na závažnosť vznikutej ujmy, ako aj na okolnosti, za ktorých k porušeniu došlo. Účelom práva na peňažné zadostúčenie je vyvážiť a zmierniť nemajetkovú ujmu peňažnou formou, čím sa síce približuje funkcii reparačnej, aká je aj pri náhrade škody, avšak vychádza z iných predpokladov a nie je správne úplne stotožniť nárok podľa § 13 OZ. Napokon úprava zakotvená v § 16 OZ jasne rozlišuje medzi náhradou škody a náhradou nemajetkovej ujmy.

Nárok na nemajetkovú ujmu nie je teda nárokom na náhradu škody na zdraví a preto nemožno dospieť k záveru, že by bolo možné stotožňovať náhradu škody na zdraví s náhradou nemajetkovej ujmy. Jasne to povedal Najvyšší súd SR. ⇨⇨

Názor Najvyššieho súdu SR – sp. zn. 4 Cdo 168/2009

„Zákon o povinnom zmluvnom poistení zodpovednosti za škodu v ustanovení § 2, v ktorom vymedzuje pojmy pre účely tohto zákona, pojem škoda osobitne nedefinuje a definíciu nepodáva ani Občiansky zákonník (čo treba rozumieť pod pojmom škoda nevysvetľuje ani teraz platná Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/103/ES zo 16. septembra 2009 o poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel).

V občianskom zákonníku sa však nachádza právna úprava spôsobu a rozsahu náhrady (§ 442 a nasl. OZ), ktorá okrem iného vymedzuje, čo sa pri škode na zdraví a usmrtení odškodňuje. Pokiaľ ide o nároky nemajetkovej povahy, pri škode na zdraví sa odškodňuje bolesť poškodeného a sťaženie spoločenského uplatnenia (§ 444 OZ). Pri strate života sa výživou oprávneným osobám priznáva pozostalostná úrazová renta (§ 448 OZ) a uhrádzajú sa náklady spojené s pohrebom, prípadne s liečením (§ 449 ods. 1 a 2 OZ).

Kedže zákon č. 381/2001 Z. z. pojem škody nevymedzuje osobitným spôsobom a nemá ani špeciálne ustanovenie, čo sa odškodňuje, niet dôvodu takto vymedzenú škodu v Občianskom zákonníku nestotožniť so škodou vyjadrenou v § 4 ods. 2 písm. a) citovaného zákona. Chráneným predmetom, za poškodenie ktorého má poisťovateľ plniť za poisteného poškodenému, ak v zmluve nie je uvedené inak, nie je teda zásah do súkromia, ktorého súčasťou je aj rodinný život.“

Uz NS SR, sp. zn. 4 Cdo 168/2009 - pokračovanie

„K otázke možnej interpretácie náhrady škody v tom zmysle, že by bolo možné pod pojem škoda pre účely zákona č. 381/2001 Z. z. podradiť i nárok na náhradu nemajetkovej ujmy spočívajúci v strate blízkej osoby, dovolací súd poznamenáva, že **platná právna úprava dôsledne rozlišuje medzi právom na ochranu osobnosti upravenom v § 11 a nasl. OZ (s ním spojeným právom na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch) a právom na náhradu škody v zmysle § 415 a nasl. OZ.** Medzi týmito dvomi inštitútmi je pojmová a obsahová odlišnosť..

Zásadný rozdiel je aj medzi odškodnením nemajetkovej ujmy v peniazoch a náhrady škody ako majetkovej ujmy, ktorý spočíva v tom, že **pri určení výšky nemajetkovej ujmy v peniazoch sa vychádza iba z predpokladu, akú ujmu mohol zásah vyvolať** (nemožno presne zistiť skutočnú ujmu). **V prípade náhrady škody treba však výšku škody presne uviesť a preukázať.** Právo na náhradu škody a právo na ochranu osobnosti fyzickej osoby podľa platnej právnej úpravy teda predstavujú dve celkom samostatné práva, ktoré sú podmienené rôznou sférou ochrany zabezpečovanej Občianskym zákonníkom.

Odlišnosť nemajetkovej ujmy podľa § 13 ods. 2 OZ od škody podľa ustanovenia § 420 a nasl. OZ potvrdzuje tiež ustanovenie § 16 OZ, podľa ktorého **kto neoprávneným zásahom do práva na ochranu osobnosti spôsobí škodu, zodpovedá za ňu podľa ustanovení tohto zákona o zodpovednosti za škodu.**

Podľa súčasne platnej právnej úpravy možno teda nemajetkovú ujmu za zásah do osobnostných práv usmrtením blízkej osoby uplatňovať len mimo rámec inštitútu zodpovednosti za škodu, t. j. podľa § 11 a nasl. OZ.“

K uzneseniu NS SR, sp. zn. 4 Cdo 168/2009 pripojil odlišné stanovisko JUDR. Čirč. Na záver sa vyjadrím k otázkam, ktoré pán JUDr. Čirč vyslovil vo svojom kontravotume.

Kontravotum JUDr. Čirča k Uz NS SR, sp. zn. 4 Cdo 168/2009 - 1

Ujma pozostalých by sa podľa kontravotumu mala hradiť z PZP, pretože:

1. Pojem škody treba vykladať extenzívne; pod neho spadá aj nemajetková ujma za zásah do osobnostných práv pozostalých,

Súhlas, avšak v § 4 ods. 2 písm. a) ZPZP sa nehovorí o „škode“ (t. j. všeobecne), ale expressis verbis o „škode na zdraví“. Pojem „škoda na zdraví“ je v právnej teórii jasný a v súdnej praxi ustálený. To znamená, že tento pojem nevyžaduje potrebu jeho výkladu. Inak podrobný výklad pojmu „škoda na zdraví“ v súvislosti s nemajetkovou ujmu podal Najvyšší súd SR v rozhodnutí 4 Cdo 168/2009 a je potrebné z neho vychádzať.

2. Vzniká značné majetkové riziko subjektov zodpovedajúcich za túto nemajetkovú ujmu,

Súhlas. Aby tomu tak nebolo, je potrebná výslovná právna úprava. Výklad zákona contra legem nie je v našom právnom poriadku možný a v konečnom dôsledku by bol protiústavný. Podotýka, že SR nie je jediným štátom v EU, kde sa nemajetková ujma vôbec nehradí. Možno sem zaradiť napr. Holadsko, Švédsko a Bulharsko.

3. Nemožno opomínať účel zákona; treba sa od neho odchyliť, ak si to vyžaduje účel zákona, história jeho vzniku, systematická súvislosť a pod.

Účelom zákona č. 381/2001 Z. z. je hradiť majetkovú škodu a škodu na zdraví poškodeným. To je výslovne uvedené v § 4 ods. 2 ZPZP. Povinné poistenie (predtým zákonné poistenie) existuje v SR od r. 1935 a náhrada nemajetkovej ujmy bola zavedená až v r. 1990. Odvtedy nebola vykonaná žiadna legislatívna zmena odškodňovacieho práva a nezmenil sa účel OZ ani účel zákona č. 381/2001 Z. z. Slovenské poisťovne nemajetkovú ujmu pozostalým nikdy z PZP nehradili. Autentický výklad zákona č. 381/2001 Z. z. a účel ustanovenia § 4 ZPZP môže najlepšie vysvetliť tvorca zákona č. 381/2001 Z. z. , t. j. Ministerstvo financií SR, na ktorý sa môže súd kedykoľvek obrátiť.

Kontravotum JUDr. Čirča k Uz NS SR, sp. zn. 4 Cdo 168/2009 - 2

4. V úrazovom poistení sa vypláca pozostalým jednorazové odškodnenie, ak zamestnanec zomrie pri pracovnej ceste (maximálne 46 tis. Euro)

Úrazové poistenie pokrýva aj jednorazové odškodnenie pozostalých po zomrelom zamestnancovi, pretože za smrteľné pracovné úrazy zodpovedá zamestnávateľ od polovice 60. rokov. Toto odškodňovanie prešlo zo Zákonníka práce do zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení. Sociálna poisťovňa s takýmto plnením kalkuluje pri výpočte poistného za úrazové poistenie. Súkromné poisťovne kalkuluju výšku poistného spôsobom uvedeným v § 8 ZPZP a v zákone č. 35/2015. Nemajetkovú ujmu v poistnom za PZP poisťovne nikdy nekalkulovali, pretože povinnosť hradiť takúto ujmu im zo zákona č. 381/2001 Z. z. nevyplýva. Do cien poistenia PZP je zakalkulovaná iba náhrada škôd, ktoré sú menovite uvedené v § 4 ZPZP a v § 444 a nasl. OZ. Výšku poistného a spôsob kalkulácie poistného schvaľuje týmto poisťovníam orgán dohľadu nad poisťovníctvom pri vydávaní licencie na PZP. Orgán dohľadu nad poisťovníctvom (NBS) môže potvrdiť, či poisťovne pri stanovení cien PZP kalkuluju aj s náhradami za nemajetkovú ujmu. Ak by poisťovne museli hradiť nemajetkovú ujmu v takom rozsahu, ako je na súdoch žalovaná, museli by takúto položku zahrnúť do poistného, v dôsledku čoho by muselo dôjsť k navýšeniu poistného za PZP.

5. Je potrebný eurokonformný výklad pojmu škoda, majetková a nemajetková ujma

Eurokonformný výklad sa týka unijného práva. Predmetom unijného práva nie je úprava spôsobu a rozsahu náhrady škody poškodeným. Smernice EU o PZP preto spôsob a rozsah náhrady škody priamo neupravujú ani upravovať nemôžu, pretože odškodňovacie právo je súčasťou vnútroštátneho práva každého členského štátu EU a ten je rozhodujúci pre posúdenie, či PZP má pokrývať aj náhradu nemajetkovej ujmy tak, ako to vyplýva z kauzy Haasová. Pokiaľ sa v smerniciach o PZP aj spomína pojem „škoda“ alebo „ujma“, treba tieto pojmy vykladať v súlade s vnútroštátnym právnym poriadkom členského štátu EU. Eurokonformný výklad contra legem, t. j. s tým ako vnútroštátny právny poriadok upravuje spôsob a rozsah náhrady škody, by bol v rozpore s princípmi právneho štátu.

Koniec prezentácie